

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal.
Philosophical Sciences. Vol. 2(86)

Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка.
Філософські науки. Вип. 2(86)

ISSN: 2663-7650

УДК 1:27-31

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.2(86).2019.17-27

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КАТОЛИЦЬКОЇ ТЕОЛОГІЇ

О. А. Соколовський*

Проаналізовано основні концепти христології у новітній католицькій теології, які визначають прагнення Церкви захистити біблійні положення вчення про особу Ісуса Христа за рахунок модернізації релігійних доктрин на основі сучасної термінології. Такий підхід призвів до появи сучасних моделей христологічної доктрини, які засвідчили розвиток і потребу Римо-Католицької Церкви не бути осторонь сучасних політичних та соціальних процесів. Новітні тенденції у христологічній тематиці мають свої особливості, відображаючи тисячолітнє буття Церкви.

Релігієзнавчий аналіз ключових проблем теологічного дискурсу в христологічних вченнях представників католицької теології зумовив трансформацію світоглядних орієнтирів: від просвітницького, який обґрунтовував віру в людський розум та науково-технічний прогрес, до екзистенціального – визначаючи людину як особистісно-діалогічний феномен; виявлення глибинного зв'язку христології та сотеріології як взаємозумовлених аспектів одного явища спасіння у контексті осмислення земного існування Ісуса, історичного спогадування Страстей, Смерті і Воскресіння Христа та психологічного й онтологічного змісту самосвідомості Ісуса крізь призму христологічної еклезіології.

Встановлено, що значна частина богословів, які належать до різних християнських конфесій, удосконалюють уже існуючі або породжують нові концепції в осмисленні Христа як Спасителя світу або історичної Особи, розкритті межі між природою Христа та Його служінням. Це сприяло становленню христологічних моделей, які відповідають актуальним потребам розвитку сучасної теології: еволюційна, екзистенційно-трансцендентна, моністична, теологія визволення, есхатологічна, персоналістична та духовна. Такий підхід сприяє пошуку спільних моментів христологічних доктрин, що дає підстави говорити про перспективу на майбутнє, христологічне підґрунтя сучасного діалогу. Однак традиційні доктринальні розходження між християнськими конфесіями віддаляють від єдності на христологічних основах.

Ключові слова: христологічна доктрина, християнство, еволюція, христологія, сотеріологія, теологія, римо-католицизм

* Доктор філософських наук, доцент кафедри
(Житомирський державний університет, м. Житомир, Україна)
osokol_83@ukr.net
ORCID: 0000-0003-2228-3040

GLOBAL TENDENCIES AND PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF CATHOLIC THEOLOGY

O. L. Sokolovskyi

The article analyzes the basic concepts of Christology in modern Catholic theology, which determine the Church's desire to protect the biblical teaching of the doctrine of the person of Jesus Christ by modernizing religious doctrines on the basis of modern terminology. This approach has led to the emergence of contemporary models of Christological doctrine, which have demonstrated the development and need of the Roman Catholic Church not to be aloof from contemporary political and social processes. Recent trends in Christological topics have their own peculiarities, reflecting the millennial existence of the Church.

Religious analysis of the key problems of theological discourse in the Christological teachings of the representatives of Catholic theology led to the transformation of ideological orientations: from enlightenment, which justified belief in the human mind and scientific and technological progress, to the existential, defining a human as the personality-dialogical phenomenon; revealing the deep connection of Christology and soteriology as interdependent aspects of one phenomenon of salvation in the context of understanding the earthly existence of Jesus, the historical recollection of the Passions, the Death and Resurrection of Christ, and the psychological and ontological content of Jesus' consciousness through the prism of the ecology of Christ through the lens of Christ.

It is established that a large number of theologians belonging to different Christian denominations are refining already existing or generating new concepts in understanding Christ as Savior of the world or historical Person, opening the boundary between the nature of Christ and His ministry. This contributed to the formation of Christological models that meet the urgent needs of the development of modern theology: evolutionary, existential-transcendental, monistic, liberation, eschatological, personal and spiritual. This approach promotes the search for common moments of Christological doctrines, which gives reason to speak as a perspective for the future, about the Christological basis of modern dialogue. However, the traditional doctrinal differences between Christian denominations are moving away from unity on a Christian basis.

Keywords: Christological Doctrine, Christianity, Evolution, Christology, Soteriology, Theology, Roman Catholicism

Постановка проблеми. Початок третього тисячоліття ознаменувався кризою християнських цінностей у зв'язку з політичними і соціально-економічними катаклізмами, які досягли світового масштабу. У цих умовах перед релігією як соціокультурним інститутом виникають проблеми узгодженості догматичних положень з потребами сьогодення, її ролі й місця в функціонуванні спільнот та суспільства. Значною мірою запити подібного ґатунку постають на етапах загострення соціальних суперечностей. Переоцінка християнських цінностей неухильно призводить до переосмислення доктринальних положень, у межах яких актуалізується христологічна проблема, що охоплює всі сфери догматичного богослов'я (тріадологію, христологію, сотеріологію, еклезіологію, есхатологію тощо). Тому аналіз історичної еволюції

доктрини християнства щодо розуміння постаті Ісуса Христа є важливим для сьогодення.

Сучасні моделі христології ґрунтуються саме на ранньохристиянських традиціях, які за всього багатства доктринальних варіацій зберігають свою первинну основу: втілення є результатом набуття людських якостей, всупереч зреченню божественних властивостей. Іпостасне з'єднання визначило функціональне підпорядкування Христа Отцю з метою пізнання людиною Бога й отримання найвищого з усіх дарів – вічного життя; з'єднання двох природ в особі Христа, яке не надавало перевагу Божественної природи над людською, а, навпаки, закладало гармонійний зв'язок між ними в результаті добровільного накладання певних обмежень; христологія за своєю суттю є висхідною, адже стати людиною

або з'єднатися з людською природою було до снаги лише Богу; в Ісусі Христі, божественна і людська природи унікальним та таємничим чином поєдналися в одній особі.

Єдиної класифікації моделі христологічних вчень як у релігієзнавстві, так і в богослов'ї не існує. Однак сформувалося багато підходів та критеріїв для класифікації, переважна більшість яких теологічного характеру. У межах богослов'я центральна роль належить постаті Ісуса Христа. Зважаючи на це, теологами були сформовані загальні критерії осмислення Його природи. У сучасних працях з христології відсутні моделі класифікації основних христологічних систем. Враховуючи новітні дослідження релігієзнавців і богословів з цієї теми, можемо звести вчення тлумачення христології до таких моделей: еволюційна (П. Тейяр де Шарден), екзистенційно-трансцендентна (К. Ранер), моністична (П. Шоненберг), христологія визволення, есхатологічна (В. Панненберг), персоналістична (Ч. Бартнік) та духовна (Й. Ратцінгер).

Критичний релігієзнавчий та історико-філософський аналіз христологічної доктрини має спиратися на аналіз текстів святоотцівської спадщини, при якому важливо виявляти загальний зміст вчення в зрізі тріадології, й усі можливі деталі. Дослідження еволюції христологічної доктрини в християнській теології, за нашими спостереженнями, має відбуватися у зв'язку з сотеріологією, антропологією, есхатологією. Адже христологічні концепції християнських мислителів мають систематичний характер і є визначальним для інших моделей христології.

Ступінь наукової розробленості. Результати наукових розвідок із христологічної проблематики, яка представлена значною базою літературних джерел, дозволяє стверджувати, що сучасні моделі христології в християнській теології доповнюють та поглиблюють

різноманітні аспекти вчення про Ісуса Христа святоотцівської богословської спадщини зокрема, та релігійної філософії загалом, як продукт теологічних трансформацій світоглядних запитів сучасних богословів. Теологічна інтерпретація питань про Другу Особу Святої Трійці в межах філософсько-релігієзнавчого аналізу сприяє формуванню розмаїття підходів до трактування христологічних проблем. Особливо яскраво це виражено в XX ст. із появою новітніх напрямків теології, де христологія визначала вектор осмислення сотеріологічних, антропологічних, есхатологічних та еклесіологічних концепцій. Звідси, цілком закономірно постає завдання в систематичному дослідженні трансформації христологічної доктрини та її вираженні в сучасних моделях христології.

Теоретичним базисом розвідки слугували праці, присвячені осмисленню еволюційних процесів христологічної доктрини у теології християнських церков, як провідних зарубіжних релігієзнавців та богословів, зокрема, П. Еннса, М. Еріксона, Т. Лейна, А. Мак-Грата, Г. Тіссена, так і напрацювання вітчизняних дослідників В. Докаша, В. Єленського, А. Колодного, О. Сагана, П. Сауха, А. Филипович, О. Шепетька та ін. Висвітлення христологічної проблематики Римо-Католицької Церкви в контексті тріадології присвячені праці Д. Реале, Г. Бедуелла, П. Де Лобье, Я. К. Туркала, І. Водопівеця, А. Беркхова, М. Еліаде.

Окреслення невирішених питань, порушених у статті. Історіографія дослідження проблеми христології католицької теології продиктована передусім тим, що фундаментальні праці з її комплексного вивчення майже відсутні. Ступінь розроблення питання та джерельна база засвідчили фрагментарність опрацювання теми в опублікованих виданнях із філософії та релігієзнавства. Разом з тим, проведений історіографічний огляд та аналіз джерел

дає змогу констатувати наявність значного наукового доробку зарубіжних і вітчизняних науковців та богословських фахівців, у якому здійснено теоретичний аналіз окремих аспектів христологічної проблематики, ґрунтуючись як на святоотцівській богословській спадщині, так і на власному науковому здобутку. Це дозволяє визначити основні тенденції змін системи христологічних ідей у різні історичні епохи й тим самим розкрити трансформаційні процеси у католицькій теології на особу Ісуса Христа.

Метою статті є філософсько-релігієзнавчий аналіз моделей христологічних доктрин у католицькій теології та їх сучасних трансформацій у системі методологічних питань, взаємопов'язаних із особою Ісуса Христа.

Виклад основного матеріалу. Глобалізаційні процеси в сучасному світі засвідчили наявність моральної кризи, спричиненої втратою християнських цінностей. Культурна ідентичність у сучасну епоху повинна будуватися на вільному виборі людини, який не порушує свободу вибору іншої. Людина за власним уподобанням може вибирати релігію, що суперечить алгоритму традиційної релігії. Ця обставина зумовила не лише теологів і церковнослужителів переосмислити межі тлумачення християнських істин в інформаційному полі, а й долучити до цього процесу філософів і релігієзнавців з метою збереження духовної культури особистості. Церква і суспільство впевнені, що за рівнем технологічного розвитку людство цілком спроможне знайти механізми вирішення більшості глобальних проблем, окрім, як слушно зазначає П. Саух, соціально світоглядного алгоритму міжкультурної взаємодії, де постійно ховається міна уповільненої дії [1: 23]. Релігія наділяє людські спільноти могутнім символізмом, а також вибудовує між ними кордони, які виявляються неприступними для взаємопроникнення. За твердженням Л. Филипович, розглядаючи глобалізацію як фактор історичного розвитку, бажано

відійти від пануючого уявлення про глобалізацію як процес, що несе тільки руйнування для традиційних культур. Не можна не помічати, що основною тенденцією сучасного релігійного процесу постає його фундаменталізація як реакція на модернізм, який призвів до лібералізації віровчень, підданих переосмисленню з метою адаптації церков до нових соціальних і духовних умов [2: 18].

Глобалізаційний розвиток супроводжується процесами уніфікації та інтеграції. У духовно-релігійному сенсі це призводить до згладжування культурнонаціональних особливостей релігій. Наслідки цього процесу є недвозначними. З одного боку, відбувається руйнування традиційних духовних підвалів, а з другого – це процес, якого не можна уникнути на шляху до формування своєрідної системи цінностей певного народу. Еволюційний розвиток релігії до світового масштабу призводить не лише до втрати національної самобутності, а й до накопичення того загального, що характерне для кожної традиції. Тому глобалізацію потрібно розглядати не лише як загрозу, а й можливість для різних трансформацій. Лише правильно розставлені пріоритети дозволять отримати від глобалізації всі переваги. Тривале і систематичне нехтування можливостями призведе до невідворотнього згортання міжрелігійних контактів.

Християнські церкви у своїй діяльності та функціональності скеровують людину до розкриття її духовного потенціалу. Виконуючи цю функцію, вони керуються реаліями світу. Одним із головних чинників модернізації теології є людський запит щодо трансцендентного. У різних соціокультурних, політичних, економічних умовах, ці запити набувають значного масштабу і відрізняються своїм змістом. Однак, на відміну від ранньохристиянських рухів, неортодоксальних філософських учень

(окремі засади яких, тяжіючи до вільнодумства, суперечать християнству) сучасні христологічні моделі прагнуть зберегти свої новації в межах релігійного світогляду. Це досягається як ідейно-догматичними засобами (постійним звертанням до текстів Біблії, власних богословських авторитетів), так і культово-інституційними (посилення ригоризму, ритуалізацією і внутрішнім дробленням).

Зважаючи на те, що дискусії з христологічної проблематики не припиняються, доцільно, на наш погляд, глибше дослідити можливості аналітичної оцінки міжнаціональних зв'язків, які вибудовуються на основі християнської теології, створюючи тим самим підґрунтя для розвитку доктрини про особу Ісуса Христа за етнічним принципом. Для проведення більш комплексного дослідження пропонуємо розглянути модель "чорної христології", яка сформувалася в середовищі чорношкірих жителів північноамериканського та африканського континентів.

Відтак для філософсько-релігієзнавчого аналізу важливо розмежовувати культурно-історичні регіони світу, в яких формувалась христологія й мала свої особливості доктринального розвитку. Водночас в основу обох моделей христології закладено спільну ідею богословської інтерпретації об'єктивних процесів боротьби з дискримінацією за ознакою раси, національного чи етнічного походження.

Ціннісно-смилова сфера "чорної христології" сформувалась під впливом складних взаємодій об'єктивних обставин, насамперед соціально-політичних, економічного становища контактуючих національностей і суб'єктивних факторів – сприйняття засадничих христологічних основ теології визволення. При цьому зазначимо, що зародження афро-американської теології припадає на кінець XIX ст. із поширенням поміркованих ідей у середовищі чорношкірих релігійних

громад, які пропагували християнську терпимість перед проявами насильства і експлуатації. Трансформація "чорної теології" в радикальний релігійно-політичний напрям відбулася в другій половині XX ст. під впливом двох факторів: 1) у результаті поглиблення соціально-політичної кризи в США, яка супроводжувалася активізацією боротьби афро-американського населення за свої права; 2) поширенням ідеології христологічної моделі латиноамериканської теології визволення, яка зображала Христа як рятівника Визволителя людей від соціально-економічного гніту, що робило її політизованою і зорієнтованою на певну групу населення [3: 306–307]. Але, якщо теологія визволення сформувалася на ґрунті християнського віровчення Римо-Католицької Церкви, то афро-американська теологія перебувала під впливом доктринальних засад протестантських релігійних організацій Північної Америки.

Прикметною особливістю "чорної" теології була її строкатість, виражена розмаїттям варіацій христологічного, сотеріологічного чи антропологічного вчення. Серед найбільш поширених моделей можна назвати доктрини М. А. Кінга, А. Кліга, Д. Вашингтона та Д. Коуна. Вищезазначені богослови у своєму вченні підкреслювали унікальність життя чорношкірих людей і необхідність розробки христології афро-американського спрямування, насамперед через насаджування західного та грецького світогляду в християнській теології, яке трактувалося як один із різновидів дискримінації. Теологічні побудови цих авторів, незважаючи на присутність релігійного і політичного радикалізму в їх основі, зуміли презентувати єдине соціально-релігійне явище, тим самим створюючи нові форми синтезу трансформованої християнської доктрини та політичної практики.

Основоположником афро-американської теології вважається

Д. Вашингтон, який основні засади свого вчення виклав у книзі "Релігія чорношкірих: афроамериканці і християнство у Сполучених Штатах". У своїй роботі він запропонував розглядати афро-американську релігію як самобутнє явище в релігійному житті північноамериканського континенту. Порушення соціальних і економічних прав чорношкірих американців, на його переконання, негативно відобразилося на їх духовному житті, призвело до виокремлення афро-американських релігійних громад із загальнохристиянського простору [4: 1051]. Послугуючись такими мотивами, Д. Вашингтон закликав афро-американські церкви зробити радикальні кроки в бік оновлення й осучаснення релігійного життя шляхом входження в громади білошкірого населення. На його думку, лише в умовах добровільного зречення від релігійної сегрегації і повної асиміляції в межах християнське співтовариство, майнові права, яких вибороли чорношкірі, "супроводжуватимуться духовним зростанням" [3: 308].

Політичний радикалізм в афро-американській теології розвивається під впливом проповідей пастора Церкви Чорної Мадонни А. Клінга, який стверджував, що лише "відродження чорної Церкви з її власним Месією" може сприяти об'єднанню чорношкірих американців. Для успішної реалізації цих ідей він закликав до відречення від минулого життя, овіяного рабською залежністю підневільних норм і стандартів поведінки, гніту яких потрібно позбутися. На цьому ґрунті він вибудував христологічну концепцію, в основі якої була закладена ідея про чорношкірого Месію, життя і діяльність Якого були пов'язані з темношкірими іудеями – авторами новозавітних текстів. Однак апостол Павло, адаптуючи вчення Христа до європеїзованого культурного середовища, був змушений спотворити його на догоду носіїв світлого кольору шкіри. А. Клінг переконував своїх

прихожан, що тільки радикальними засобами можна змінити світ, а очікування Другого пришествя Спасителя лише віддаляє довгоочікувану свободу [3: 309]. Христологічний напрям "чорної" теології найповніший виклад знайшов у творах професора догматичного богослов'я Д. Коуна "Темношкіре богослов'я і влада чорношкірих" та "Чорношкіре богослов'я визволення". Спираючись на наукові досягнення передової релігієзнавчої думки, зазначені праці сприяли утвердженню раціональних способів осмислення дійсності в американському теологічному просторі. Основною метою "чорної" теології", за Д. Коуном, повинна стати інтерпретація об'єктивного становища чорношкірого населення у світі вчення Ісуса Христа з метою утвердження у його представників людської гідності й викорінювання білого расизму [5: 36].

Д. Коун пропагував етно-національну ідеологію етноцентричного спрямування, яка вибудовувалася на християнській основі і виконує інтегративну функцію винятково для темношкірого населення, й водночас, обґрунтовує це протиставлення відносно інших етнічних груп. Однак, у майбутньому Д. Коун відмежовується від етноцентричного трактування Нового Заповіту й доходить висновку, що "бути чорношкірим" визначає не приналежність до кольору шкіри, а виражає стан серця і душі людини.

Ще однією складовою богословського вчення Д. Коуна стала христологічна доктрина національного, соціального й духовного визволення афро-американського населення. У цьому аспекті він спирався на протестантські ідеї К. Барта, адаптуючи їх до реалій американської дійсності [4: 1051]. Але, якщо кальвіністський теолог трактував одкровення крізь призму конкретних подій, то Д. Коун був переконаний, що Бог виявляє себе людству в контексті його боротьби за свободу. При цьому своє вчення богослов вибудовує за

методологічним принципом К. Барта, яке торкається осмислення божественного одкровення, продукуючи уявлення про Бога, людство і Христа, яке завершується еклезіологією й есхатологією.

У центр чорної христології Д. Коун поставив ідею історичного Ісуса, Який активно виступав проти соціальної дискримінації чорношкірої більшості. Тим самим, богослов зображав Христа належним до темношкірої спільноти того часу, випробувавши всю важкість приниження і стражданням. Звідси Д. Коун висновує, що в умовах соціального і національного пригнічення, Христос зобов'язаний був стати на захист їх спасіння, присвятивши цьому своє земне життя [5: 37]. У його розумінні ідея чорношкірого Месії виражає присутність Христа в сучасних умовах і доводить, що афро-американська революція – це "встановлення в Америці Божого царства" [3: 314]. У той же час "христологія чорношкірих" спирається переважно на новозавітні свідчення про Божественність Христа, Його втілення і воскресіння. Сотеріологія у контексті «чорної теології» осмислюється з того, що Він робить або може зробити для зміни свідомості афро-американців. Таким чином, Д. Коун розглядав спасіння і роль церкви передусім з точки зору свободи від несправедливості в цьому світі, а не просто обіцянки кращого життя в світі іншому.

Проте христологічна доктрина Д. Коуна, набувши пропаганди серед широких верств суспільства, зазнала критичних зауважень від надмірної заангажованості протестантськими ідеями загалом, і христологічною методологією К. Барта зокрема. На думку його опонентів, істинними першоджерелами афро-американської христології повинна бути історія і культура чорношкірих американців. Констатуючи справедливість звинувачень на свою адресу, богослов, тим не менше, наполягав на

значущості для чорної теології досвіду протестантських концепцій, сформульованих К. Бартом, зокрема, на центральному місці христології в новозавітних текстах, визнанні авторитету Біблії як засобу пізнання Ісуса та Бога, а також проповіді Божого слова. Однак у подальших своїх працях Д. Коун особливу увагу приділяв суспільно-політичному аспекту Євангелія [5: 37]. Більше того, він критикував своїх попередників за небажання використовувати емпіричні засоби при проведенні соціально-економічного аналізу глибоко укорінених джерел білого расизму.

Серед сучасних моделей христології особливе місце займає африканська інтерпретація месійної ролі Христа в контексті християнської теології. При цьому важливо виокремлювати два підходи, які сформувалися на основі певних, лише їм притаманних універсальних цінностей, визначивши вектор розвитку релігійної думки в світі філософських ідей Нового часу – христологія визволення та христологія інкультурації. За дослідженням кенійського богослова П. Вачеге, африканська христологія визволення має багато спільних рис як з латиноамериканською, так і з північноамериканською теологією. Проте, на думку дослідника, африканське вчення про Ісуса Христа вибудовується на переосмисленні культурних і релігійних цінностей, а не на використанні світських чи марксистських ідеологій [6: 176]. Подібні твердження підтримали й інші авторитетні богослови, зокрема Д. Стінтон, яка провела порівняльний аналіз континентальних доктрин про Ісуса Христа й дійшла висновку, що "африканська христологія презентує зміст та структуру Євангелія, вона виросла з почуття безсилля пригноблених у боротьбі з гнобителями й відображає особистий релігійний досвід чорношкірого населення" [7: 82].

Численні варіації вчення про Ісуса Христа призвели до появи африканської інкультурної христології, яка, з одного боку, зображає Христа єдиним Посередником між Богом і людством, а з другого, – Праотцем окремих народів, одним з яких і був африканський. За твердженням Ч. Ньюамі, христологія інкультурації є "спробою втілити євангельське послання в африканському культурному середовищі на теологічному рівні" [8: 35]. Протиставляючи африканські підходи в осмисленні особи Ісуса Христа, богослов віддає прерогативу методології інкультурації, яка "відносно глибше відповідає запитам корінного населення, аніж контroversійна спроба теології визволення тлумачити Святе Письмо з позиції скрутного становища незабезпечених верств населення"[8: 37].

З усталеною системою класифікації африканської христології не погоджується кенійський богослов Ю. Гатого, вважаючи її невідповідною сучасній релігійній картині світу. На думку дослідника, велику роль у трансформації африканської христології відіграла постколоніальна реконструкція, яка створила ідейно-теоретичне і соціально-філософське підґрунтя в переосмисленні традиційних концептів християнської теології [9: 5]. Зважаючи, що класифікація може бути зовнішня, він вказує на зв'язок досліджуваного об'єкта з іншими поза його системою, або внутрішня – роль та місце в системі. Для повноти розуміння трансформаційних процесів африканської христології богослов запропонував її розширити, доповнити та деталізувати. Ця обставина зумовлюється тим, що надання незалежності колоніальним країнам і народам стимулювало здійснення права на релігійне самовизначення, яке зумовило реконструкцію африканської христології.

Зазначимо, що такий підхід є домінуючим у сучасній релігієзнавчій думці африканських дослідників. Так, франкомовний теолог К. Мана розглядає реконструктивний підхід у христології як можливість об'єднати різні вчення про Христа в цілісну і завершену систему [10: 10]. Важливим кроком вирішення цієї проблематики є дотримання етичних принципів суспільства, сформульованих у Новому Заповіті. На думку К. Мана, формування ціннісної бази суспільства можливе лише через проповідь Євангелія, яка визначає нормативні орієнтири колективних дій у політичній сфері [10: 10]. За богословом, людина повинна звернутися до Христа як реконструктора гуманності та справжності. Для сучасної людини Христос є каталізатором реконструкції, етичної та політичної енергії, силою духу та совісті. Таким чином, К. Мана виходить за межі христологічних моделей інкультурації й визволення, пропонуючи радикальним чином переосмислити Його сутність: "Христос наш дух, життя та брат, який був забутий через ідолопоклоніння західного світу, але Він повертається в процесі реконструкції" [10: 106].

Напрацьовуючи основні засади африканської реконструктивної христології, Д. Мугамбі зображає Христа африканським гостем, який проголошує особисту гідність кожної людини, соціальну рівність, ґрунтовану на любові до ближнього. Тому реконструктивна христологія відображає вчення й служіння Ісуса через застосування способу Його мислення при виконанні Його життєвого правила – любити Бога і всіх людей як братів і сестер. На думку Д. Мугамбі, Христос обдарував африканський народ, принісши примирення з Богом чорношкірими та білими, чоловіками й жінками, багатими і бідними [11: 9]. Основна ідея, яка закладена в реконструктивній христології, – це прагнення до творення

справжнього миру, бути миротворцями, носіями духу любові Христової, шукачами Царства Божого і правди Його. У цьому контексті богослов наводить слова апостола Павла з метою підкреслення статусу Христа як особливого візитера африканського континенту: "Тому то, коли хто в Христі, той створіння нове, стародавнє минуло, ото сталося нове!" (2 Коринтян 17).

Нігерійський теолог К. Укачукву, розглядаючи історичні аспекти становлення і розвитку реконструктивної христології, зазначає, що термін "реконструкція" визначає особливий спосіб комунікації між людьми, узгоджуючи їх колективну діяльність знаковим засобом у процесі мовної взаємодії [12: 6]. Йдеться не тільки про передачу думки про щось уже пізнане, а про вимагання від африканських теологів розпізнавати та просувати нові ідеї, які будуть сприяти формуванню нової думки про цілісність африканської спільноти. Звідси, основна мета христології полягає у відновленні самооцінки та гідності африканців "в контексті нової інформаційної та комунікаційної технології".

В основі реконструктивної христології закладені реставраційні аспекти діяльності Христа. Зважаючи на красу та гармонію, які стали важливими поняттями для сприйняття світу, африканські богослови реконструюють їх значення крізь призму новозавітної христології (Матвія 6:27-28). Так само, як Христос переносив страждання, які люди сприймали органами відчуття до навколишнього світу, Він осмислює душевні і фізичні переживання сучасних реалій африканських народів [9: 6]. Тому солідарність, співчуття й довіра дають людям надію на Христа та відкривають справжню дорогу до миру (Марка 4:39). Євангеліє від Матвія містить розповіді про зцілення Ісусом Христом хворих людей. Але під лікуванням потрібно розуміти не лише

тілесне позбавлення хвороб, а й оздоровлення людської душі. У контексті реконструктивної христології зціленню надається не індивідуальна, а загальна інтерпретація, якого потребує африканська спільнота після звільнення від колоніальної залежності.

Важливе місце в африканській христології відводиться аналізу проблематики процесу міжкультурного зближення різних ідейно-світоглядних орієнтирів учасників взаємодії. Зазначений аспект, який створює умови для налагодження толерантних відносин на основі діалогу і взаємної поваги, став основним постулатом сучасної африканської христології. Активним учасником цього процесу виступила Римо-Католицька Церква, яка прагне реалізувати ідею інкультурації християнства в багатоманіття культур світу. Її суть була обґрунтована Папою Іваном Павлом II в енцикліці "Fides et Ratio" ("Віра і розум") та викладена в "Посинодальному апостольському посланні про Церкву в Африці": "Інкультурація – це процес, за допомогою якого катехиза втілюється в різні культури; інкультурація має два виміри: з одного боку, означає внутрішнє перетворення автентичних культурних цінностей через їх інтеграцію в християнство, а з другого – боку, є вкоріненням християнства в різні культури" [13: 716].

Перший Синод африканських єпископів визначив загальні риси інкультурації: 1) першопланова мета і актуальна необхідність життєдіяльності партикулярних католицьких церков; 2) шлях до повної євангелізації як одне із найбільших завдань, що стоять перед Католицькою Церквою на африканському континенті [14: 272].

Євангелізація Африки вимагала передусім "інкультурації літургії", при цьому бралось до уваги те, що африканська ментальність не готова належним чином сприймати доктрину католицизму, оскільки остання

ґрунтується на латинській культурі, породжуючи душпастирські проблеми в сакраментальній сфері. Для подолання ментального і культурного бар'єру в процесі євангелізації, досліджуються проблеми африканської сім'ї, подружжя, культ предків, світ духів у контексті культурологічних аспектів та її теологічної і правової перспективи. Цей напрям мав сприяти "входженню інкультурації як євангелічного засобу в культури африканського континенту" [13: 716]. У контексті африканської євангелізації й інкультурації передбачається "будівництво Церкви як сім'ї", в якій не буде місця етноцентризму і крайньому партикуляризму, що для сучасної Африки, зануреної в етнічні, по суті, навіть родоплемінні відмінності, суперечності й конфлікти, є актуальною проблемою. Відтак, проповідь Особи Христа в контексті інкультурації означає "надавати людині її незмінну гідність" [13: 716]. Іншими словами, в католицькому розумінні в процесі євангелізації неможливо легковажно ставитися до вагомих проблем сучасності – соціальної справедливості, визволення, розвитку й миру в світі. "Визволення, обіцяне Євангелієм, не може обмежуватися винятково економічним, політичним, суспільним і культурним сегментами, але повинно мати на увазі людину в її різних вимірах і аспектах, в її відтворенні на абсолютну дійсність, а також на той Абсолют, яким є Бог" [13: 717].

Пріоритети "нової євангелізації" Африки визначені з урахуванням таких факторів, як радикальні соціальні зміни нашої епохи та феномен світової глобалізації. "Нова євангелізація" в Африці ведеться кількома напрямками: 1) Католицька Церква реалізує засади свого соціального вчення, щоб зробити могутній внесок в інтегральний розвиток Африки – соціальний, економічний, політичний, культурний, духовний з метою подолання бідності, несправедливості, насильства, корупції, міжплемінних та міжетнічних

конфліктів; 2) євангелізація спрямовується на утвердження "єдності, справедливості й миру", примирення між різними етнічними, мовними, релігійними групами, щоб покінчити з найбільшим злом в сучасній Африці – релігійним фанатизмом і екстремізмом; 3) відвернення від Африки загрози ідеологічного колоніалізму, який становить загрозу самобутнього духовного розвитку.

Висновки та перспективи дослідження. У контексті христологічної перспективи сучасності, християнство демонструє реакцію на актуальні соціокультурні та духовні запити, усвідомлюючи важливість осмислення місця Христа для людини з її потребою вирішення проблем у сучасних соціальних процесах. Багатоманітність сучасного світу постає підставою продовження поділу християнства на чисельні течії. Дослідження генези христологічної доктрини відкриває нове розуміння сутності християнської теології. Розкриття особливостей діалектичного детермінізму філософії з теологічною проблематикою дають можливість для сучасного визначення перспективи християнської думки. Використання запропонованої методології до дослідження христологічної доктрини створює можливість осмислення постаті Ісуса Христа в християнській філософії новітнього періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Саух П. Сучасні виклики глобалізованої епохи : суспільство і церква в пошуках відповідей / П. Саух // Українське релігієзнавство. 2013. № 66. С. 19–27.
2. Филипович Л. Фундаменталізація християнства як тенденція сучасного релігійного життя / Л. Филипович // Релігія та соціум. 2013. № 3–4. С. 17–25.
3. Гренц С. Богословие и богословы XX века : учебник / С. Гренц, Р. Олсон ; пер. с англ. О. Розенберг. Черкассы : [б. и.], 2011. 520 с.
4. Теологический энциклопедический словарь / Под ред. Элвела У.; [Пер. с англ.

Васильева Т. Ю. и др.]. М. : Духов. возрождение, 2003. 1467 с.

5. Хачатрян Г. Протестантская теология освобождения / Г. Г. Хачатрян // Проблемный анализ и государственно-управленческое проектирование. 2015. Т. 8. № 4 (42). С. 36–40.

6. Wachege P. Jesus Christ our muthamaki (idealelder) : an African christological study based on the Agikuyu understanding of elder / Patrick N. Wachege. Nairobi: Phoenix Publishers, 1992. 271 p.

7. Stinton D. Jesus of Africa : Voices of Contemporary African Christology / Diane B. Stinton. Maryknoll, NY : Orbis Books, 2004. IV, 303 p.

8. Nyamiti C. Christasourancestor: christology from an African perspective / Charles Nyamiti. Gweru: Mambo Press, 1984. 151 p.

9. Gathogo J. Reconstructive Hermeneutics in African Christology / Julius Gathogo // HTS Theologies Studies. 2015. Volume 71, Issue 3. P. 1–8.

10. Mana K. Théologie africaine pour temps de crise / Kā Mana. Paris: Karthala, 1993. 205 p.

11. Mugambi J. From Liberation to Reconstruction : African Christian Theology After the Cold War / J. N. Kanyua Mugambi. Nairobi : East African Educational Publishers, 1995. XV, 258 p.

12. Ukachukwu C. Intercultural hermeneutics in Africa: methods and approaches / Ukachukwu Chris Manus. Nairobi : Acton Publishers, 2003. XII, 225 p.

13. Jan Paweł II. Posynodalna adhortacja apostolska Ecclesia in Africa / Jan Paweł II // Adhortacja apostolska Ojca Świętego Jana Pawła II. Kraków, 1996. S. 716–717.

14. Rabczyński P. Nowa Ewangelizacja "ludów pochrześcijańskich" : Evangelisation of the "Post-Christian Societies" / Paweł Rabczyński // Nurt SVD. – 2016. Volume 50, Issue 2. S. 263–280.

REFERENCES

(TRANSLATED&TRANSLITERATED)

1. Saukh, P. (2013). Suchasni vyklyky hlobalizovanoi epokhy : suspilstvo i tserkva v poshukakh vidpovidei [Modern Challenges of the Globalized Era: Society and the Church in Search of Answers] *Ukrainske relihiieznavstvo*. № 66, 19–27 (in Ukrainian).

2. Fylypovych, L. (2013). Fundamentalizatsiia khrystyianstva yak tendentsiia suchasnoho relihiinohozhyttia

[Fundamentalisation of Christianity as a tendency of modern religious life]. *Relihiia ta sotsium*. № 3–4, 17–25 (in Ukrainian).

3. Grenc, S. (2011). *Bogoslovie i bogoslovie XX veka : uchebnyk [Theology and Theologians of the Twentieth Century: A Textbook]*. Cherkassy: [b. i.] (in Russian).

4. Teologicheskij enciklopedicheskij slovar (2003). [Theological encyclopedic dictionary]. Pod red. Elvella U. ; [Per. s angl. Vasileva T. Yu. i dr.]. M.: Duhov. vozrozhdenie (in Russian).

5. Hachatryan, G. (2015). *Protestantskaya teologiya osvobozhdeniya [Protestant Theology of Liberation]. Problemnyj analiz i gosudarstvenno-upravlencheskoe proektirovanie*. T. 8. № 4 (42), 36–40 (in Russian).

6. Wachege, P. (1992). *Jesus Christ our muthamaki (idealelder): an African christological study based on the Agikuyu understanding of elder*. Nairobi: Phoenix Publishers (in English).

7. Stinton, D. (2004). *Jesus of Africa : Voices of Contemporary African Christology*. Maryknoll, NY : Orbis Books (in English).

8. Nyamiti, C. (1984). *Christasourancestor: christology from an African perspective*. Gweru: Mambo Press (in English).

9. Gathogo, J. (2015). *Reconstructive Hermeneutics in African Christology*. HTS Theologies Studies. Volume 71, Issue 3, 1–8 (in English).

10. Mana, K. (1993). *Théologie africaine pour temps de crise / Kā Mana*. Paris: Karthala (in France).

11. Mugambi J. (1995). *From Liberation to Reconstruction: African Christian Theology After the Cold War*. Nairobi: East African Educational Publishers (in English).

12. Ukachukwu, C. (2003). *Intercultural hermeneutics in Africa: methods and approaches*. Nairobi: Acton Publishers (in English).

13. Jan Paweł II. (1996). *Posynodalna adhortacja apostolska Ecclesia in Africa. Adhortacja apostolska Ojca Świętego Jana Pawła II*. Kraków, 716–717 (in Poland).

14. Rabczyński, P. (2016). *Nowa Ewangelizacja "ludów pochrześcijańskich" : Evangelisation of the "Post-Christian Societies"*. Nurt SVD. Volume 50, Issue 2, 263–280 (in Poland).

Receive: October 21, 2019

Accepted: November 21, 2019